

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

А. О. Машлякевич

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

№ 9, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.322.012

*А. О. Машлякевич,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, м. Харків*

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

*Alina O. Mashlyakevich,
candidate of economic sciences, associate professor of the Department of Enterprise Economics,
Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv*

ANALYSIS OF THE QUALITY OF INNOVATION ACTIVITY IN UKRAINE AND ABROAD

В статті розглянуто та досліджено зарубіжний досвід ведення інноваційної політики. Кожна країна має свої особливості інноваційної діяльності, але всіх об'єднують основні принципи та методи розвитку інновацій. Визначено основні тенденції розвитку інновацій у США, країнах ЄС, Фінляндії, Японії та Росії.

За вказаними даними в щорічному звіті Global Innovation Index, що складається Корнельським університетом, названа десятка найрозвинутіших інноваційних країн світу. Досліджено їх економіку та зроблено висновки щодо необхідності врахування досвіду цих країн для побудови інноваційної економіки України. Також надані рекомендації щодо покращення інноваційної діяльності в Україні.

The article reviewed and studied foreign experience in innovation policy. Each country has its own peculiarities innovation, but all share the basic principles and methods of innovation. The main trends of innovation in the US, EU, Finland, Japan and Russia.

According to the data indicated in the annual report Global Innovation Index, consisting of Cornell University, named ten most developed innovative countries. Studied economics and their conclusions on the need to take account of the experience of these countries to build an innovative economy of Ukraine. Also provided recommendations to improve innovation activity in Ukraine.

Ключові слова: *інноваційна політика, людський капітал, рейтинг інноваційних країн, методи регулювання фінансування інновацій, інвестиції у інноваційну сферу.*

Keywords: *innovation policy, human capital, innovation ranking countries regulate methods of financing innovation, investments in the innovation sector.*

Постановка проблеми. Перехід України на інноваційну систему розвитку економіки припав на дуже тяжкий період в політиці країни. Головною проблемою сьогодення в інноваційній діяльності України є її недостатнє фінансування та як наслідок цього – процес відтоку молодих інноваторів в інші країни світу, які зацікавлені в перспективних кадрах та їх винаходах. Уряд цих держав розуміє, що створюючи гарні умови для роботи і всіляко підтримуючи перспективні інноваційні проекти, вони піднімають економіку своєї країни на ще більш високий рівень.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури. Проблематикою інноваційної діяльності в Україні та за кордоном займалися такі вчені як А. Іващенко, Т. Єфіменко, Т. Затонацька, І. Луніна, І. Лютий, О. Механік, А. Пересада, І. Прокопенко, Д. Серебрянський. Але навіть маючи результати їх досліджень ця проблема недостатньо розглянута і потребує виділення шляхів покращення інноваційної діяльності.

Мета статті. Метою роботи є формування шляхів покращення інноваційної діяльності в Україні виходячи з досвіду інших країн та політико-економічного стану нашої країни.

Вклад основного матеріалу. За вказаними даними в щорічному звіті Global Innovation Index, що складається Корнельським університетом, бізнес-школою INSEAD і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Україна перебуває на 63 місці серед 143 країн з інноваційного розвитку.

Всього дослідники оцінювали країни за 80-ма показниками, які детально характеризують інноваційний розвиток країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Автори дослідження вважають, що успішність економіки пов'язана, як з наявністю інноваційного потенціалу, так і умов для його втілення. Тому Індекс розраховується як зважена сума оцінок двох груп показників:

1. Наявні ресурси та умови для проведення інновацій (Innovation Input):
 - Інститути;
 - Людський капітал та дослідження;
 - Інфраструктура;
 - Розвиток внутрішнього ринку;
 - Розвиток бізнесу.
2. Досягнуті практичні результати здійснення інновацій (Innovation Output):
 - Розвиток технологій та економіки знань;
 - Результати креативної діяльності.

Таким чином, підсумковий Індекс являє собою співвідношення витрат і ефекту, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль з розвитку інновацій в тій чи іншій країні.

Згідно ГПІ 2014 р лідером четвертий рік поспіль залишається Швейцарія. Сполучене Королівство піднялося на одну сходинку, посівши друге місце, а за ним слідує Швеція. Цього року в першу десятку також увійшов Люксембург (дев'яте місце). (Таблиця 1). [1]

Таблиця 1.

Перша десятка рейтингу 2014 року згідно ГПІ

Місце рейтингу	Країна	Місце рейтингу	Країна
1	Швейцарія	6	Сполучені Штати Америки
2	Сполучене Королівство	7	Сінгапур
3	Швеція	8	Данія
4	Фінляндія	9	Люксембург
5	Нідерланди	10	Гонконг (Китай)

Лідери ГПІ створили тісно пов'язані інноваційні екосистеми, в рамках яких інвестиції в людський капітал в поєднанні з сильною інноваційною інфраструктурою підтримують високі рівні творчості. Зокрема, провідні 25 країн за індексом ГПІ незмінно мають високі рейтинги по більшості індикаторів, а також займають сильні позиції в таких областях, як інноваційна інфраструктура (включаючи інформаційно-комунікаційну технологію) та рівень розвитку бізнесу (такі показники, як працівники розумової праці, взаємозв'язку між інноваціями та освоєння знань).

Оцінці також підлягало якість інновацій. За індикатором якості інновацій - відображуваного показником досягнень вищої освіти, охоплення академічними публікаціями та міжнародного аспекту патентних заявок - верхній рядок у групі країн з високим рівнем доходу займають Сполучені Штати Америки (США), за якими слідує Японія, Німеччина та Швейцарія. Провідні країни у групі країн із середнім рівнем доходу скорочують розрив по індикатору якості інновацій, і провідною країною серед них є Китай, за яким слідує Бразилія та Індія.

За даними Свростату, частка обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн СС-28 у ВВП становила 2,01%. Більшою за середню частку витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії - 3,31%, Швеції - 3,3%, Данії - 3,06%, Німеччині - 2,85%, Австрії - 2,81%, Словенії - 2,59%, Франції - 2,23%, Бельгії - 2,28%; меншою - у Чорногорії, Румунії, Кіпрі, Латвії та Болгарії (від 0,38% до 0,65%).

Еталоном здійснення фінансування науки й інноваційної діяльності, є Національний науковий фонд США - NSF. Сьогодні NSF реалізує такі програми [2]:

- програма інноваційних досліджень малого бізнесу (Small Business Innovation Research, SBIR), яка допомагає малому бізнесу знаходити замовлення федеральних агентств, а також надає підтримку у формуванні початкового капіталу. За умов даної програми держава вкладає через свої федеральні агентства кошти в початкову стадію високоризикованих проєктів;

- гранти для підтримки науки в промисловості (Grant Opportunities for Academic Liaison with Industry, GOALI);

Навіть Росія вкладає величезні інвестиції в якість освіти та розвиток нових видів виробництва. Тільки через «Роснано» щорічно інвестується в інноваційні компанії близько \$ 1 млрд. При цьому у них немає пріоритетних напрямків: вони фінансують цікаві ідеї практично у всіх сферах. Розвиток інноваційної інфраструктури Російської Федерації викладено у Федеральному Законі «Про науку та державну наукову політику». Державний рівень бере на себе вирішення значної кількості проблем розвитку інноваційної інфраструктури і робить її пріоритетом наукової та інноваційної політики.

Що стосується Фінляндії, то успішність її науково-технічної політики, що розробляється і реалізується Радою з науки та інноваційних технологій, пояснюється стійким зростанням частки високотехнологічного продукту в експорті країни та збільшенням державного і приватного фінансування в інноваційні розробки.

В останні роки експорт високотехнологічних продуктів Фінляндії перевищує їх імпорт і складає 21% від всього експорту країни. [3]

На сьогоднішній день найбільше значення в активізації інноваційної діяльності в різних країнах відіграє використання методів непрямого регулювання інноваційної політики, що керується такими принципами:

- динамічний, відповідний ситуації, що складається, галузевий та предметно-тематичний підхід держави до визначення того, що вважати інноваціями, які види досягнень науково-технічного, технологічного прогресу повинні розглядатися в якості ключових на даний період;

- вагома й законодавчо закріплена економічна і політична підтримка інновацій з боку влади;

- автономна робота комплексу заходів державної підтримки інновацій за формальними підставами і незалежно від волі державних чиновників.

Серед непрямих методів управління традиційно виділяються податкове та амортизаційне регулювання, кредитна і фінансова політика, цінове регулювання, політика протекціонізму, лібералізація податкового та амортизаційного законодавства. [4]

Найважливішу роль відіграють заходи податкової політики, зокрема податкові пільги, використовувані для заохочення тих напрямків діяльності компаній, які бажані з погляду держави, в тому числі пільги, спрямовані на стимулювання науково-технічного прогресу, експорту та ділової активності інноваційного бізнесу.

Серед податкових пільг виділяються п'ять основних.

- знижки на прибуток у розмірі капіталовкладень у нове обладнання і будівництво;

- знижки з податку на прибуток у розмірі витрат на НДР;

- віднесення до поточних витрат на окремі види обладнання, зазвичай використовуваного в наукових дослідженнях;

- створення за рахунок фонду прибутку фондів спеціального призначення, неоподатковуваних;

- обладання прибутку за зниженими ставками (для невеликих підприємств).

Податкові пільги на капітальні вкладення найчастіше надаються у вигляді «інвестиційного податкового кредиту». Як правило, ця пільга дається компаніям, що направляють інвестиції на впровадження нової техніки, обладнання, технологій тощо. Ця знижка віднімається (кредитується) із суми нарахованого податку на прибуток компанії (на відміну від звичайних знижок, які віднімаються з суми податків).

Інвестиційна податкова знижка надається лише після введення нової техніки в експлуатацію. Право на отримання податкової знижки настає для компанії автоматично: його не треба доводити і обгрунтовувати, оскільки воно закріплене законодавством. Розмір знижки встановлюється у відсотках від вартості впроваджуваної техніки і становить, наприклад: 5,3% в Японії (для електронних техніки та обладнання), 50% у Великобританії (для першого року експлуатації нової техніки, технології, матеріалів тощо), 10-15% в Канаді (залежно від освоєності території розташування підприємства - освоєні або неосвоєні райони країни) і 100% в Ірландії. У США податкова знижка на інвестиції застосовується лише для енергетичного обладнання.

У зарубіжній практиці пільги на НДР даються частіше у вигляді податкових знижок з витрат компаній на ці цілі. Існують два види податкових знижок: об'ємні і природні.

Об'ємна знижка надає пільгу пропорційно розмірам витрат. Так, наприклад, в США, Великобританії, Канаді, Бельгії, Швеції, Італії до 100% витрат на НДР віднімається з оподатковуваних доходів компанії. В Австралії до 150%. У ряді країн, таких як Малайзія, Нідерланди, Норвегія, Австрія та ін., підприємства деяких пріоритетних галузей повністю виключають витрати на НДР з прибутку до оподаткування.

Природна знижка визначається виходячи з досягнутого компанією збільшення витрат на НДР в порівнянні з рівнем базового року або середнього за якийсь період. Ця знижка діє після того, як зазначені витрати були зроблені. Наприклад, у Франції природна знижка сягає 50%, у США, Канаді, Тайвані та Японії - не більше 20%. При цьому може діяти ряд обмежень: наприклад, у США податкова знижка на приріст НДДКР застосовується лише до тих витрат на дослідження і розробки, які спрямовані на створення нової продукції або розробку нових технологічних процесів, і не поширюється на витрати, пов'язані зі зміною типу або виду продукції, косметичними, сезонними та іншими модифікаціями.

Крім цього в ряді країн, що використовують природні знижки, встановлено ліміт на пільги з додаткових витрат на проведення досліджень і розробок (наприклад, сума не повинна перевищувати певний відсоток базисних витрат за певний період). У Канаді розмір пільги збільшується до 30% для важкодоступних та економічно нерозвинених районів. У Японії і Тайвані знижка в 20% обчислюється від суми приросту витрат на проведені дослідження в порівнянні з найвищим досягнутим рівнем витрат на НДР.

Широко використовуються також так звані «податкові канікули», які передбачають надання інноваційним компаніям тимчасової відстрочки з виплати податкових сум. Так, у Франції податкові канікули надаються створеним малим і середнім інноваційним компаніям. Останні мають право на зниження розміру суми податків до 50% протягом перших п'яти років їх функціонування.

Крім того практикується зниження податкових ставок, наприклад, у Великобританії для створених молодих інноваційних компаній податок на прибуток знижено з 20 до 1%. Знижено податок на приріст капіталу від довгострокових інвестицій в стартуючі інноваційні компанії та знято податок при реінвестуванні в такі компанії. Для дрібних і середніх підприємств податкові пільги дозволяють знижувати оподатковуваний дохід на 20% у випадку, якщо перевищено попередній максимальний рівень витрат на НДР, або зменшувати податкові виплати на 6% від величини витрат на дослідження і розробки, але в цьому випадку зменшення не повинно становити більше 15% від податкових зобов'язань фірми. Витрати, які фірми несуть при платежах дослідним установам у зв'язку з науково-технологічним розвитком, також можуть відніматися з оподаткованого прибутку.

При проведенні аналізу якості інновацій України, я розглянула перш за все фінансування наукових та науково-технічних робіт. (Рис.1) [5]

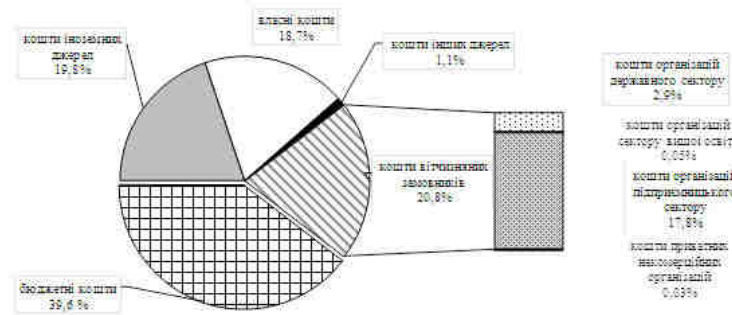

Рис. 1. Розподіл загального обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні за джерелами, %

За попередніми розрахунками, питома вага загального обсягу витрат у ВВП становила 0,66%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,26%. Вкладення ці не тільки невеликі, але й не надто ефективні. Адже під терміном «інновація» розуміють не просто нововведення, а те нововведення, яке призводить до створення конкурентних переваг. Чи багато доходу принесли нам наші щорічні інвестиції? Ні. Чому? Тому що державі необхідно визначитися зі сферою докладання зусиль, створити необхідну інфраструктуру для плекання та реалізації нових розробок.

Рішення з приводу сфери прикладання зусиль напрошуються саме собою. По-перше, Україна має величезний науковий потенціал: у рейтингу інноваційності країн світу (версія Bloomberg) наша країна займає 6-е місце за рівнем освіти. По-друге, однією з найбільш затребуваних у світі і, одночасно швидкозростаючих в Україні є сфера ІТ-послуг. [6]

Які висновки можна зробити зараз. По-перше, за той час, поки Україна коливалася у виборі тих чи інших механізмів стимулювання інноваційних процесів та обирала половинчисті рішення, значно змінилася сама природа інноватики. Сьогодні вже йдеться не тільки про побудову вдалої моделі взаємодії інтелектуального і реального секторів економіки, що дозволяє результатами наукових досліджень або конструкторсько-винахідницької роботи вільно потрапляти на ринок, перетворюючись на новий продукт або технологію. Мова йде про суттєве проникнення інновацій на всі рівні і сфери людської діяльності, зміцненні інноваційних зв'язків між різними секторами промисловості, між економікою і соціумом, перетворення будь-якої діяльності в інноватику.

Державна політика України у стимулюванні інновацій базується на визнанні пріоритетного статусу науково-технічного та інноваційного розвитку. Але мусимо визнати: щоб принцип пріоритетності був дієво реалізований, зроблені тільки перші кроки.

Так, вперше за багато років нам вдалося зупинити негативний тренд зниження наукоємності ВВП України. Тепер на порядку денному найближчих років - підвищення рівня наукоємності ВВП за рахунок усіх джерел фінансування до 1,5%. З урахуванням цього, в програмі економічних реформ президента України розвиток науково-технічної та інноваційної сфери визначено окремим напрямком реформ.

Для виконання програми економічних реформ уряд схвалив Концепцію реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки:

1. реформування системи державного замовлення на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;
2. створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, впровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури;
3. впровадження результатів наукових досліджень, винаходів та технологій, забезпечення реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності;
4. формування інноваційної культури.

Реформування системи фінансування наукової та науково-технічної діяльності в Україні передбачає поступовий перехід до програмно-цільового фінансування наукової сфери (проектного, грантового), залучення коштів приватного сектора економіки для розвитку вітчизняної науки і технологій.

За ініціативою уряду Верховна Рада України внесла зміни до тендерного законодавства. Скасовано тендерні процедури для наукових робіт, відібраних на конкурентній основі, і коштів спецфонду вищих навчальних закладів та наукових установ.

Також створено інфраструктуру прямої фінансової підтримки інновацій - фонд підтримки малого інноваційного бізнесу. За рахунок його коштів надаватиметься до 50% співфінансування проектів, спрямованих на впровадження наукових розробок.

Висновки. Виходячи з досвіду розвитку інноваційної сфери інших країн світу та вже зроблених заходів можна додати ще деякі кроки, які потрібно зробити, щоб переорієнтувати економіку України в бік інноваційного шляху розвитку:

1. Реформа Національної академії наук (НАН) та галузевих академій.
2. Максимально зблизити НАН та вузи. Це забезпечить наступність і передачу знань всередині наукових шкіл.
- Принципово новим повинен стати підхід до освіти чиновників: рівень їх компетенції повинен бути на порядок вище, ніж в останні 20 років.
3. Створення технопарків: співдружність ідей, грошей і виробництва

Технопарки - прекрасна можливість зібрати в одному місці студентів, науковців, інвесторів і виробників і дати їм можливість вільно співпрацювати. Таким чином інвестори будуть забезпечені інноваційними розробками, виробники - винаходами для впровадження, а студенти і вчені не забудуть про те, що їх дослідження повинні бути націленими на результат - тобто, на отримання конкретних економічних вигод.

4. Популяризація: технології - в маси.

Для повсюдного поширення нових технологій необхідно створити мережу трансферу: наприклад, організувати на базі університетів або галузевих НДІ інформаційні центри, які надавали б актуальну інформацію про нові технології, виходячи із специфіки і потреб регіону, допомагали зорієнтуватися в нововведеннях і навчитися їх використовувати.

5. Встановлення сприятливого політичного клімату

Де шукати фінансування інноваційних проектів? З одного боку, держава може співпрацювати з українським бізнесом, використовуючи механізм державно-приватного партнерства, з іншого - залучати іноземний капітал, створивши сприятливий інвестиційний клімат, що припускає політичну стабільність, радикальне зниження корупції та дерегуляцію.

5. Децентралізація економічної політики

Нинішня економічна і, зокрема, податкова централізація виснажує регіони і тим самим перешкоджає виникненню і розробці інноваційних ідей поза п'ятірки великих міст. Держава має подбати про те, щоб люди могли реалізовувати свої ідеї там, де вони живуть. В іншому випадку їх ідеї легко можна експортувати і використовувати далеко за межами батьківщини [4].

Інноваційний сценарій розвитку - це довгий і кропіткий процес, але починати його потрібно саме зараз, тоді, коли народ України зробив неймовірний прорив вперед, вибравши нову владу і давши їй ще один шанс.

Також процес інноваційного становлення України повинен включати в себе:

1. Залучення західних фахівців, а також українців - випускників Гарварду, Стенфорда, Берклі і т.д. для створення ряду робочих груп з формування необхідних змін в існуючому законодавстві, а також реалізації економічних стратегій в короткостроковій перспективі.

2. Трансфер технологій. Створити реально-працюючий механізм пошуку і підтримки науково-обґрунтованих технологічних ідей і проектів, які можуть знайти комерційне застосування шляхом створення нових компаній або при впровадженні на існуючих промислових підприємствах.
4. Регіональні центри підтримки ділової ініціативи. Регіональні центри підтримки ділової ініціативи повинні бути некомерційними організаціями, що діють в рамках державного бюджету (Міністерства Економіки), і спеціалізуватися на наданні допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу.
5. Зменшення податків для малого підприємництва і підприємств, які активно займаються інноваційними розробками, використовуючи досвід багатьох інших країн.
7. Правова безпека. Усунути можливість тиску на будь-який технологічний бізнес правоохоронними органами.

8. Юридичні послуги. В Україні відсутній механізм державної підтримки надання юридичних послуг підприємцям. Існує лише практично непрацюючий механізм правової допомоги в кримінальних справах (державний адвокат).

Важливим аспектом інтеграції України у світову економіку, врешті-решт, має стати збільшення обсягів інвестицій, особливо у високотехнологічні галузі.

Тепер, коли ми визначилися з кроками і напрямками інноваційного розвитку України можна сказати в чому полягала наша головна помилка? У тому, що останні 20 років ми намагалися відновити економіку України в її «донецькому», індустріальному вигляді. Весь той час, поки ми відновлювали старі заводи, Фінляндія, Південна Корея, Ірландія, Сінгапур будували технологічну економіку - і їм це вдалося. Це важкий шлях, і результат ми отримаємо навіть не через 5-10 років. Тому починати краще вже зараз.

Література.

1. The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition. World Economic Forum, Geneva, 2014.
2. Касьяненко В. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В. Касьяненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – С. 200–204
3. Звіт за результатами дослідження світового досвіду в галузі розвитку інноваційної діяльності: Фінляндія. Астана, 2013. // <http://www.natd.gov.kz>.
4. Гончаренко Л.П. Инновационная политика / Л.П. Гончаренко// Юрайт.- 2015. – С.202-219.
5. Сайт державної служби статистики в Україні [Електронний ресурс] – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 11.05.2014).
6. Козлова А. І. Інноваційна модель розвитку економіки України: міжнародні пріоритети /А. І. Козлова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 725. – С. 125–129

References.

1. The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition. World Economic Forum, Geneva, 2014.
2. Kasyanenko, V. (2011), "Foreign experience of innovation potential of the economy and the possibility of its use in Ukraine", *Marketing and management innovation*, vol. 4, pp. 200-204.
3. "The report on the study of international experience in the field of innovation: Finland". Astana, 2013, [Online], available at: <http://www.natd.gov.kz>.
4. Goncharenko, L.P (2005), *Innovatsionnaja politika* [Innovation politics], Yurayt, pp. 202-219.
5. State Statistics Service of Ukraine, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Kozlova, A. I. (2012), "An innovative model of development of Ukraine's economy: international priorities", *Visnyk Natsional'noho universytetu «Lviv's'ka politekhnika»*, vol. 725, pp. 125-129.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2015р.

